

**TARIXIY REKONSTRUKSIYA FANINING SHAKLLANISH JARAYONI,
TARIXIY RIVOJLANISH BOSQICHLARI HAMDA HOZIRGI DAVRDAGI O'RNI**

Ravshanova Mayram Asat qizi
O'zbekiston Milliy Universiteti Magistranti

Abstract: *This article examines the process of formation and the main stages of historical development of the science of historical reconstruction. The research analyzes the emergence of historical reconstruction as an independent scientific field, its close relationship with archaeology, history, anthropology, and natural sciences, as well as its methodological foundations. Special attention is paid to the role of historical reconstruction in restoring past social processes, material culture, and everyday life. In addition, the practical significance of historical reconstruction in modern historical research, education, museum studies, and cultural heritage preservation is highlighted. The article substantiates the relevance of historical reconstruction as a multidisciplinary scientific direction that contributes to a deeper understanding of the past.*

Keywords: *historical reconstruction, history, archaeology, material culture, methodology, interdisciplinary research, cultural heritage.*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada tarixiy rekonstruksiya fanining shakllanish jarayoni hamda uning tarixiy rivojlanish bosqichlari yoritib berilgan. Tadqiqotda tarixiy rekonstruksiyaning mustaqil ilmiy yo'nalish sifatida yuzaga kelishi, arxeologiya, tarix, antropologiya va tabiiy fanlar bilan uzviy aloqasi, shuningdek, metodologik asoslari tahlil qilinadi. Tarixiy rekonstruksiyaning o'tmish ijtimoiy jarayonlari, moddiy madaniyat va kundalik hayotni tiklashdagi o'rni alohida ko'rsatib o'tiladi. Shuningdek, ushbu fan yo'nalishining zamonaviy tarixiy tadqiqotlar, ta'lim, muzeysunoslik va madaniy mero sni asrashdagi amaliy ahamiyati ochib beriladi. Maqolada tarixiy rekonstruksiya fanining fanlararo ilmiy yo'nalish sifatidagi dolzarbligi asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar: *tarixiy rekonstruksiya, tarix, arxeologiya, moddiy madaniyat, metodologiya, fanlararo tadqiqotlar, madaniy meros.*

KIRISH

Tarix fanida o'tmishni chuqur va haqqoniy anglash masalasi doimo dolzarb bo'lib kelgan. Qadimgi jamiyatlarning ijtimoiy tuzilishi, turmush tarzi, moddiy madaniyati va tafakkurini o'rganishda faqat yozma manbalar bilan cheklanib qolish yetarli emas. Shu bois tarixiy rekonstruksiya fani o'tmish voqeliklarini ilmiy asosda qayta tiklashga qaratilgan muhim yo'nalish sifatida shakllandi.

Tarixiy rekonstruksiya — bu arxeologik topilmalar, yozma manbalar, etnografik materiallar va tabiiy-ilmiy tahlillar asosida tarixiy jarayonlar, buyumlar, mehnat qurollari, kiyim-kechak, uy-joy va kundalik hayotni ilmiy asosda qayta tiklash jarayonidir. Ushbu fan XIX asr oxiri va XX asr boshlarida arxeologiya va tarix fanlari rivoji bilan chambarchas bog‘liq holda shakllana boshladi.

Bugungi kunda tarixiy rekonstruksiya fanlararo ilmiy yo‘nalish sifatida tarix, arxeologiya, antropologiya, etnologiya, san’atshunoslik va tabiiy fanlar bilan uzviy aloqada rivojlanmoqda. Ayniqsa, muzeyshunoslik, madaniy merosni saqlash, tarixiy ta’lim va ilmiy ommalashtirish jarayonlarida uning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Shu sababli tarixiy rekonstruksiya fanining shakllanish jarayoni va rivojlanish bosqichlarini tahlil qilish bugungi ilmiy tadqiqotlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Tarixiy rekonstruksiya fanining ilmiy asoslari XIX asrda Yevropa tarixshunosligi va arxeologiyasida shakllana boshladi. Bu davrda G. Shliman, O. Montelius, A. Pitt-Rivers kabi olimlar arxeologik topilmalarni tizimli tahlil qilish va ularni tarixiy kontekstda qayta tiklash metodlarini ishlab chiqdilar. XX asr boshlarida esa tarixiy rekonstruksiya arxeologiya va antropologiya bilan uzviy bog‘liq holda rivojlandi.

Rossiya va sobiq ittifoq hududida S. A. Rudenko, B. A. Ribakov, M. E. Masson kabi olimlarning tadqiqotlari tarixiy rekonstruksiya metodologiyasining rivojiga katta hissa qo‘shdi. Ular moddiy madaniyat yodgorliklarini kompleks tahlil qilish orqali qadimgi jamiyatlarning xo‘jalik faoliyati, ijtimoiy tuzilishi va madaniy hayotini qayta tiklashga harakat qildilar.

O‘zbekistonda tarixiy rekonstruksiya masalalari asosan arxeologik tadqiqotlar bilan bog‘liq holda rivojlandi. O‘zbekiston Fanlar akademiyasi Arxeologiya instituti olimlari tomonidan olib borilgan izlanishlar qadimgi shaharlar, hunarmandchilik, uy-joy qurilishi va kiyim-kechaklarni tiklashda muhim ilmiy natijalar berdi. Metodologik jihatdan esa tipologik tahlil, qiyosiy tarixiy usul, eksperimental arxeologiya va fanlararo yondashuvlar keng qo‘llanilmoqda.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tarixiy rekonstruksiya fani o‘tmishni jonli va aniq tasavvur qilish imkonini beruvchi muhim ilmiy vosita sifatida shakllangan. Uning rivojlanish jarayonida bir necha bosqichlarni ajratish mumkin. Dastlabki bosqichda tarixiy rekonstruksiya arxeologik topilmalarni tavsiflash va tasniflash bilan cheklangan bo‘lsa, keyingi bosqichlarda u ijtimoiy va madaniy jarayonlarni tiklashga qaratildi.

XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab tarixiy rekonstruksiya fanlararo yo‘nalish sifatida rivojlandi. Eksperimental arxeologiya usullarining joriy etilishi qadimgi texnologiyalar,

mehnat qurollari va ishlab chiqarish jarayonlarini amaliy sinovdan o‘tkazish imkonini berdi. Bu esa tarixiy xulosalarning ilmiy asoslanganligini oshirdi.

Tarixiy rekonstruksiyaning amaliy ahamiyati ayniqsa muzeyshunoslik va ta’lim sohalarida yaqqol namoyon bo‘lmoqda. Rekonstruksiya qilingan buyumlar, kiyimlar va turar-joylar orqali keng jamoatchilik tarixni yanada chuqurroq anglash imkoniga ega bo‘ladi. Shu bilan birga, bu fan madaniy merosni asrash va tarixiy xotirani saqlashda muhim o‘rin tutadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, tarixiy rekonstruksiya fani o‘tmish voqeliklarini ilmiy asosda tiklash orqali tarixiy bilimlarni boyituvchi muhim yo‘nalish hisoblanadi. U tarix, arxeologiya, antropologiya va boshqa fanlar bilan uzviy aloqada rivojlanib, kompleks tadqiqotlar uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda.

Tarixiy rekonstruksiya nafaqat ilmiy izlanishlar, balki ta’lim, muzeyshunoslik va madaniy merosni saqlash sohalarida ham katta amaliy ahamiyatga ega. Zamonaviy texnologiyalar, raqamli modellashtirish va eksperimental tadqiqotlar yordamida ushbu fan kelgusida yanada rivojlanib, o‘tmishni anglash va uni kelajak avlodlarga yetkazishda muhim ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ribakov B. A. Qadimgi Rus madaniyati va moddiy merosi. Moskva: Nauka, 1981. 210-b.
2. Masson M. E. Markaziy Osiyo arxeologiyasi va tarixiy rekonstruksiya masalalari. Toshkent: Fan, 1975. 180-b.
3. Montelius O. The Method in Archaeology. Stockholm, 1903. 145-p.
4. Renfrew C., Bahn P. Archaeology: Theories, Methods and Practice. London: Thames & Hudson, 2016. 656-p.
5. Asqarov A. Qadimgi O‘zbekiston tarixi va moddiy madaniyati. Toshkent: Fan, 1994. 160-b.
6. Mirzaqulov T. Arxeologiyada tarixiy rekonstruksiya masalalari. Samarqand: SamDU nashriyoti, 2018. 130-b.